

Még egyszer a székelyek eredetéről.

(Harmadik és befejező közlemény.)

Végül még azt kell megmutatnom, hogy az erdélyi székelyek nem azonosak a kozároktól elszakadt s a honfoglaló magyarokhoz esatlakozott *kabar* nevű néptörredékkal. Vegyük sorba a bizonyítékainkat.

1. Az egyetlen író, ki a kozár-kabarok esatlakozásáról tudósít bennünket, Konstantinus császár; ő pedig határozottan azt mondja róluk, hogy még Lebediában, tehát *Pannonián kívül*, esatlakoztak a magyarokhoz és *velők együtt jöttek be Magyarországra*. Ellenben a székelyekről összes krónikáink azt állítják, hogy *itt benn, Magyarorszag területén* laktak az u. n. Csigla-mezőn s a beköltöző magyar-ság *már itt találta őket*. Hogy ez a két nép, melyekről *ilyen értelemben* tudósítanak a rendelkezésünkre álló történeti kútfők, hogyan lehetne azonos, én nem tudom megérteni.

2. A magyarokhoz esatlakozott kozár-kabarok — Konstantinus es. szerint — *három nemzetségből* állottak; ellenben az erdélyi székelyeknél, mióta tud róluk a történelem, mindig *hat nemzetséget* ismerünk. Ez a körülmény sem lehet bizonyítéka a kabarok és székelyek azonos voltának.

3. Az erdélyi székelyek a *honfoglalás után Erdélybe* költöztek; ellenben a kozár-kabarok, a helynevek tanúsága szerint az *Árpád-házi királyok korában is Magyarorszag területén laktak*. A székelyeknek már akkor Erdélybe költözése világosan kitűnik az erre a dologra nézve *legrégibb kútfőből*, t. i. Kézai Simon krónikájából¹. A kozárokról nem mondja meg Konstantius es., hogy itt benn hol telepedtek le, de egészen bizonyosan megtudhatjuk a *Kozár, Kazár*

¹ Abban ugyanis így olvassuk: Isti etenim Zaculi Hunorum sunt residui, qui dum Hungaros in Pannoniam iterato cognoverunt remeasse, redeuntibus in Rutheniae finibus occurrerunt, *insimulque Pannonia conquestata, partem in ea sunt adepti, non tamen in plano Pannoniae*, sed cum Blackis in *montibus confinii* sortem habuerunt.

stb. nevű helységeknek holfekvéséről. A Dunán túl *Baranya*-megyében van *Nagy-Kozár*, *Kis-Kozár* és *Rácz-Kozár*. Ezek közül valamelyiket már egy 1224-beli oklevél említi *Chuzar*¹, egy 1330-beli pedig *Kazar* és *Kozar* néven², míg egy 1327-iben ezt olvassuk: „rivulus, *Kazar* dictus, fluit in rivum Apatipatak“, Tolnamegye határához közel³. — *Somogy*-megyében *Kozár* nevű helységet említ egy 1280 körül kelt oklevél⁴. — *Vas*-megyében szintén találunk még ma is *Kozár* nevű falut Szombathelytől északfelé, melyet már 1284-beli és 1286-beli oklevelek is emlegetnek villa *Kazar* néven⁵. Továbbá *Nógrád*-megyében van egy *Kozárd* és egy *Kazár* nevű falu, mely utóbbi már 1384-ben említetik, mint *Kasaar* villa⁶. A Tiszán túl, *Szatmár*-megyében fekvő *Kozárd* helység neve előfordul 1335-ben, mint possessio *Kozar*, 1398-ban pedig *Kozardeghaza* néven⁷. Végre *Erdély* északnyugoti részén, a Szamos közelében, Dézstől északkelet felé is ismerünk *Kozárvárat*, mely már egy 1261 évi oklevélben is említve van *Kazarwar* néven⁸. Ezek a helységek mindenesetre első lakóikról nyerték a nevöket, de bizonyára nem keletkezhetek volna az említett magyarországi helyeken, ha a kozárkabarok lettek volna azok, akik mindjárt a honfoglalás után Erdély keleti részére költözének. Ez esetben a Székelyföldön kellene őket megtalálnunk, de ott egyetlen egy *Kozár*, *Kazár* nevű helységről sem tud a történelem. Úgy gondolom, hogy a *Kozár* nevű helységeknek ez az elhelyezkedése jól összhangzásba hozható a kozárkabarok három nemzetségével, a mennyiben az országnak 3 különböző részén található fel, ú. m. a Dunántúl, az északi Kárpátok déli elágazásánál és a Szamos folyó vidékén.

4. Az egykorúak tudomása igen világosan és határozottan megkülönbözteti ezt a két népet, a *székelyt* és *kozár-kabart*, még pedig nemcsak azzal, hogy a nemzeti hagyomány alapján beszélő Anonymus ismeri külön a *siculus* és külön a *cozar* nevet, hanem

¹ Fejér: Cod. Dipl. III. 1/464.

² Anjoukori Okmánytár II. 508, 512 és 513.

³ Ugyanott II. 326.

⁴ Jerney: Magy. Nyelvkincsek.

⁵ Hazai Okmánytár VII. 190, 200, 219.

⁶ Fejér: Cod. Dipl. X. 1/161.

⁷ Károlyi család Oklevéltára I. 114, 484.

⁸ Wenczel: Árpádkori Okmt. VIII. 10.

még inkább azzal, hogy *ugyanabban az időben* neveznek némely helységeket *Kozár*, *Kazar*-nak, némelyeket pedig *Székelynek*; s ezek között vannak olyanok is, melyek *egymáshoz közel* fekszenek, pl. Szabolesban *Székely* és *Szakoly*, a szomszéd Szatmárban, Nagy-Károly mellett, *Kozár* vagy *Kozárd*; továbbá Tolnában Nagy- és Kis-*Székely*, meg *Szokoly* s a szomszéd Baranyam. északi részén Rác-*Kozár*, alább K.- és N.-*Kozár* és Somogyban szintén *Kozár*. Ha a *székelyek* és *kozár-kabarok* voltaképpen azonos nép, mi szükség némely szállásaikat *Kozár*-nak, másokat ellenben *Székely*-nek elnevezni ugyanazon időben? A két nép eredeti azonosságát csak akkor lehetne ezzel bizonyítani, ha az előbb *Kozár* nevű helységeket későbbben, talán egy-két század mulva *Székely*-nek nevezték volna el. De ilyesmire nem tudunk példát, hanem csak arra, hogy okmányainkban *egy időben* említettnek. Így:

Zecul, *Scecul* (Várad Regestr.) — *Chuzar* (Baranyában 1224, *Kozárvár* 1261-ben.

Zekulhida 1325-ben — *Kazar* rivulus 1327, *Kozar* (Baranya) 1330-ban.

Zekul (Szaboles) 1284, — *Kozár* (Somogy) 1280.

Zekul (Tolna) 1285 — *Kazar* (Vasm.) 1284- és 1286-ban.

Zekel, *Zekewl* (Fehérm.) 1380, 1388. — *Kasaar* (Nógrád) 1384, *Kozardeghaza* 1398-ban.

5. Ha Anonymusnak előadását helyesen fogjuk fel, azt tapasztaljuk, hogy ő is tiltakozik a székelyeknek olyan eredete ellen, mintha azok a magyarokkal együtt beköltözött nép, vagyis kozár-kabarok volnának; sőt azzal a kifejezésével, hogy a székelyek „*primo erant populi Athilae regis*“, egyenesen *avar* eredetükre utal. Mert ő nem csak azt mondja ám, hogy Árpádék itt benn, a Körös-folyók mellékén találták a székelyeket, hanem többet is megérthetünk szavaiból. Lássuk csak: milyennek festi ő a kort a hunbirodalom bukása után s ő szerinte mi történik itt Magyarországon „*mortuo Athila rege*“, Attila halála után?

Igaz ugyan, hogy Anonymus szerint Attila 451-ben foglalta el Pannoniát (1. fejt.), tehát ezen az egy helyen (s csakis itt) legalább nagyjában tudja ennek valódi uralkodási idejét; de azután máshol — a hol már a nemzeti hagyomány alapján beszél — olyan dolgokat mond az Attila halála után következő időről, a mik egyáltalában nem illenek abba a korba.

Mik történnék szerinte „*Attila halála* után?“ a) Pannoniát a Dunáig a *római fejedelmek* foglalják el; b) a Duna, Morva és Garam között a *cséhek* fejedelme foglalja el s ott fejedelemséget alapít; c) a Duna-Tisza között a *Bulgáriából kijött* Keán nagyvezér veszi birtokába s oda *Bulgáriából szlávokat és bulgárokat* telepít; d) a Tisza-Maros-Duna között a *Viddinből jött* Glád hódítja meg *bulgárok, oláhok* és kúnok segítségével; e) végre a Tisza-Erdély-Szamos-Maros közén Menu-Morout uralkodik, kinek ura a konstantinápolyi császár s a ki *bulgár származású*, mert Árpádnak eleinte „*bulgarico corde, superbe*“ izent. (51. fej.) — Ha ezt a történeti képet összehasonlítjuk a valóban megtörtént dolgokkal, ki nem veszi észre, hogy itt voltaképpen az *avar* uralom bukását követő időkről van szó s az elmondottakon Nagy Károly frank király és *római császár*, továbbá a *marahán szlávok*, meg a moesiai *bulgárok* terjeszkedését kell értenünk. Anonymusnak ebből a felfogásából és előadásából tehát egészen világosan kitűnik 1. az, hogy eme kifejezése: „*Attila halála* után“, tulajdonképpen ezt jelenti: az *avar uralom bukása után*, vagyis a IX-ik század elején; 2. hogy ennek megfelelően az „*Attila népei*“ (populi Athilae) kifejezés — az ő szellemében — ezt teszi: *hun-avarok*, még pedig itt, Magyarország területén lakó avarok; de semmi körülmények között sem lehet olyan népet érteni alatta, a mely Árpáddal költözött be.

6. A székelyek kozár-kabar eredetiségének talán legilletékebb czáfolata az a tény, hogy magok az *erdélyi székelyek is egész határozottan tiltakoznak* ama vélemény ellen, mintha ők a magyarokkal együtt beköltözött kabarok utódai volnának.

Sebestyén Gy. „Az avar-székely kapcsolat emlékei“ cz. cziklében — az én dolgozatom hatása alatt — már elismer annyit, hogy a Dunán túl emlegetett székelyek csakugyan az itt talált *avarok* ivadékai; azonban a keleti, vagyis erdélyi székelyeket még mindig kozár-kabaroknak tartja. „A nemzeti krónika — úgymond ő — két honfoglaláskori csatlakozásról beszél. Az egyik csatlakozás Ruteniában kezdődött és Pannoniában fejeződött be. Ez a mondottak szerint a pannoni avarság meghódítása volt. A másikat a nyugattal szemben *keletinek* lehet neveznünk. *Ez Csaba fiának, Edeménnek szkythai csatlakozása volt*“.¹ És alább ezt mondja a kabarokról²:

¹ Ethnographia X. köt. 15. lapon.

² Ugyanott a 18. lapon.

„Mivel pedig az ő csatlakozásuk keleten, Etelközben jött létre, föltétlenül azokkal a keleti csatlakozókkal azonosítandók, a kiket a hazai mondák Csaba erdélyi székely utódainak tartottak és megkülönböztettek azoktól a nyugoti csatlakozóktól, a kik a bejövétel előtt Csigla mezején laktak“. Eme sorokból két dolgot tudunk meg; először azt, hogy Konstantinus es. kabarjai azonosak a magyar krónikáknak Csaba fiával beköltözött népével; másodsor azt, hogy az erdélyi székelyek nem mások, mint Csabának innen kibújdosott, majd a magyarokkal együtt ismét visszajött népe. Mindenekelőtt azt kérdezem Sebestyéntől, hogy *hol* vannak azok a *hazai mondák*, melyek az erdélyi székelyeket Csaba népe utódainak tartják? Ilyen mondákat, vagy ezeket tartalmazó krónikákat halandónak szeme még eddig nem látott s halandónak füle nem hallott róluk. Üres mesebeszéd az, hogy valaha valamely kútfő az erdélyi székelyeket Csaba népétől származtatta volna! Sőt ellenkezőleg: valamennyi, eddig ismeretes történeti kútfő határozottan tagadja ezt!

Krónikáink, vagyis a nemzeti hagyomány szerint a hun-avar uralom bukását két néptörredék élte túl. Az egyik benn maradt az országban a *Csigla* nevű mezőn s ezek a *székelyek*, a kik a honfoglalás után Erdélybe költöztek. A másik rész Csaba vezetése mellett Görögországba, azaz a Balkán-félszigetre menekült. *Igy* tudja és adja elő a dolgot minden, eddig ismeretes krónikánk. Már most itt következik egy olyan körülmény, melyet eddigelé senki sem méltatott kellő figyelemre. Ha valaki skepticismusában mindent elvet is krónikáink tudósításaiból, de azt az egyet kénytelen lesz *ténynek* elfogadni, hogy az erdélyi székelyeknél nemcsak Kézai, Thuróczy, hanem még Oláh Miklós korában is közszájon forgott ez, a valamely távozóhoz tréfásan intézett mondás: „*akkor térj vissza, mikor majd Csaba visszajön Görögországból*“.¹ Mondom, ennek a

¹ Kézai Simonnál: *Isti quippe Zaculi in Graecia periisse Chabam putaverunt. Unde vulgus adhuc loquitur in communi: tunc redire debeas, dicunt recedenti, quando Chaba de Graecia revertetur.* — Thuróczy Jánosnál: *Isti Siculi Chabam in Graecia periisse putarunt. Nam et nunc vulgus illorum, ad sui alterum viam capessentem, derisorie dicere solet: tunc redeas, dum Chaba de Graecia revertetur.* — Oláh Miklós (liber II. cap. 18): *Hi Siculi in hunc diem credunt Chabam non revertisse in Scythiam, sed in Graecia peremptum. Cuius rei gratia in hominem ex aliquo loco remoto nunquam rediturum hoc utuntur dicterio: eum tunc reversurum, dum Chaba ex Graecia in Hungariam.*

székely szólás-mondásnak valóban közszájon forgását mindenkinek el kell ismernie, mert még olyan tekintélyes író is kezeskedik érte, mint az éppen erdélyi származású Oláh Miklós. Ha pedig az erdélyi székelyek századokon át emlegették ezt a közmondást, ennek használata csak úgy érthető meg, ha ők *valóban emlékeztek egy Csaba nevű embernek és népének a Balkán-félszigetre történt kiköltözésére*; a miből megint az következik, hogy Csaba népének a krónikáktól emlegetett kibújdosása csakugyan *történeti tény* s hogy Csaba népe nem lehetett más, mint *avar* néptöredék, a székelyek édes *testvérei*, mert csak *így* emlékezhettek vissza az erdélyi székelyek ezeknek kibújdosására. Az imént idézett három író megmagyarázza, hogy miért alkalmazták a székelyek ezt a mondást; azért t. i., mert ők csak annyit tudtak Csaba népéről, hogy kibújdosott a Dunán alúl Görögországba, de aztán további sorsáról, hogy mi történt vele és hova lett, még sejtelmök sem volt; de azt tudták, hogy többé nem jött vissza Magyarország területére. Ennyi a tény, a valóság. Azonban a krónikaíró *tudósabbnak* akart látszani a székely köznépnél s ezt mondja: de igenis, Csaba Görögországból 13 év múlva Scythiába költözött s onnan a magyarokkal együtt bejött Magyarországba, nem ugyan ő maga, hanem két fia közül az egyik, Csabának és nejeének nagyszámú rokonságával. Ezt már csak a krónikás találta ki s ezzel ellenkezésbe jött egy másik krónikásunkkal, Anonymussal, a ki azt állítja, hogy még *az ő idejében is* élt Görögországban, valahol a Balkán félszigeten egy néptöredék, melyet *Sobamogera*-nak (Csaba magyarjai) neveztek. Az ő állításának inkább hitelt adhatunk, mert a *saját korára* vonatkozólag mondja ezt. A másik krónikaíró — a kit Kézai és a többiek követnek — tudta a hagyományból, hogy Pannonián kívül egy nép csatlakozott a magyarokhoz és velők együtt be is költözött; tehát egyszerűen ráfogta, hogy az a csatlakozó nép nem más, mint Csabának előbb kibújdosott népe, melyet eme véleménye kedvéért Görögországból el kellett vándoroltatnia Scythiába. De — csodák csodája! — ámbár ő szerinte Csaba népe csakugyan visszajön Pannoniába, még sem azt állítja, hogy *ez lett az erdélyi székelység*, hanem azt mondja, hogy ettől, a magyarokkal beköltözött néptől származott az *Aba* nemzetség; ellenben az erdélyi székelyeket annak a másik néptöredéknek tartja, mely Csaba menekülésekor benn maradt a Csigla-mezőn s csak a honfoglalás után költözött Erdélybel

Tehát sem magok az erdélyi székelyek, sem összes krónikáink nem származtatják őket Csabának kibújdosott s későbbben visszatért népétől; miből egészen világosan kitűnik, hogy sem a monda, sem a történelem nem igazolja azt a véleményt, hogy kétféle, t. i. egy avar eredetű és egy kozár-kabar eredetű székely nép volna; s hogy az erdélyi székelyek a Csaba fiával, Edeménnel, beköltözött nép, vagyis kozár-kabarok volnának.

Miféle nép volt hát az, a mely Kézai és a vele egy nyomon járó krónikások szerint Csaba fiának, Edeménnek, vezetése alatt beköltözött a magyarokkal?

Sebestyén nagyon helytelenül azonosítja Konstantinus császár kabarjaival. Hogy ezeken a csatlakozókon *ugyanazt a népet* kell és lehet értenünk, melyet Anonymus *kun*-nak (Cumani) nevez, világosan kitűnik a következő négy pontból. 1. Mind Anonymus, mind Kézai szerint akkor történik ez a csatlakozás, *mikor a magyarok elindulnak az őshazából, hogy bejőjenek Pannoniába*. Csakhogy amaz a csatlakozás helyének *Rutheniát* (Kiev), emez *Scythiát* mondja; de tudjuk, hogy akkori felfogás szerint Ruthenia is Scythiában feküdt. 2. Anonymus a csatlakozóknak hét vezérét ismeri, közöttük *Edömént* és *Edet*; Kézai szerint Csabának két fia van: *Edemén* és *Ed*, kik közül csak amaz jön be a népével. Két név tehát azonos mind a kettőnél s az egyik éppen vezére a csatlakozó népnek. 3. Anonymus azt mondja, hogy *Ed* és *Edömén* a *Mátra* alján, meg aztán a Takta folyócska mellett, Tarczal, Szerenes és Lucz táján (a *Hegyalja* vidékén) kaptak nagy birtokot s tőlük származott *Aba* Sámuel király, mely nevet természetesen így kell érteni: *de genere Aba*, nem pedig úgy, mint Anonymus értelmezi: „*pro sua pietate Oba vocabatur*“. Kézai szintén azt állítja, hogy Csabának e beköltözött *Edemén* fiától származik az *Aba nemzetség* (genus *Aba*), a melyről oklevelekből tudjuk, hogy legtöbb birtoka *Heves* és *Abauj* megyékben feküdt, tehát éppen ott, vagy egészen közel oda, hova Anonymus is telepíti *Ed*-et és *Edömént*. 4. Anonymus ezt az Árpádékkal beköltözött népet *kun*-nak (Cumani) nevezi, még pedig egészen helyesen, mert egy előbbi dolgozatomban már részletesen bebizonyítottam, hogy az ő *cuman*-jai nem mások, mint a mai *palóczok* ősei,¹ kikre

¹ L. a „Krónikáink és a nemzeti hagyomány“ cz. dolgozatomat: Irodalomtörténeti Közlemények 1897. évf. 414—419. lapjain.

ez a szláv elnevezés akkor ragadt, mikor a magyarok atelkuzui hazájokban ezekkel a *kunokkal* szövetséges oroszok révén megismerkedtek velök, a mennyiben az orosz és lengyeles *polovecz* (többszben *polovczi*) elnevezésből a magyar ajkon éppen úgy vált *palócz*, mint a *Rakovecz* helynévből *Rákócz*, *Lipovecz*-ből *Lipócz*, *Bukovecz*-ből *Bukócz*, *Dankovecz* és *Jeszenovecz*-ből *Dankócz* és *Jeszenócz* stb. Kézai azt mondja, hogy Csaba fia, Edemén, apjának és anyjának igen nagyszámú rokonságával jött be; mivel pedig Csaba felesége a *korozmi* (gens *Corosmina*) népből való volt, ennél fogva Edeménnel a korozmi nép költözött be. Kézainak egy másik helyéből világosan kitűnik, hogy ezen a *Korozm* földön a régi *Khoarezm* vagy *Khārezm* tartományát érti¹, a mely — mint tudjuk — a Káspi-tenger és Araltó között és az Araltótól délre elterülő földet foglalta magában; s hogy ő a *korozmi* népen ennek a vidéknek lakóit érti. Éppen ezen a területen s az Araltó környékén az Ural folyóig, laktak a *kunok* (kumánok, úzok, gúzok = polovezi) biztos tudomás szerint már a IX. század kezdetén is és innen költöztek tovább nyugot felé az Ural és Volga folyókon keresztül. A mennyiben tehát Kézai szerint *korozmi* nép csatlakozott a Pannoniába induló magyarokhoz, itt ő éppen nevükön nevezi Anonymus *cumanjait* s az oroszok és lengyelek *poloveczzeit* és voltaképpen ugyanazt mondja, a mit Anonymus beszél.

Ninesen tehát semmi, éppen *semmi alapja* annak az állításnak, hogy a Csaba népével azonosított kabarok volnának az erdélyi székelyek ősei.

Most veszem észre, hogy egészen *fölösleges* dolgot végzek én, mikor Sebestyén Gyulának kabar-székely elméletét czáfolgom, holott azt ő maga is, mint legilletékesebb fél, szépen megeczáfolja. Ha ugyanis valaki *egy* bizonyos dologról *ugyanabban az időben* többféleképpen, számszerint *négyféleképpen* gondolkodik és ítél: ez az ingadozása kézzelfoghatólag azt bizonyítja, hogy az egyik véleménye sem tudományos alapon nyugvó, erős meggyőződés. Sebestyén ugyanis a székelyekről írott első dolgozatában azt igyekszik bebizonyítani, hogy ezek a magyarokkal együtt beköltözött kozár-kabarok utódai; s még második czikkében is e mellett kardoskodik és életre-

¹ Ez a *Khoarezm* név nála: *Corosm* s ebből latinos képzővel: *Corosminus* = korozm-i (gens *Corosmina*)

halálra harszol az én elméletem, t. i. a székelyeknek *avar* eredetűsége ellen. Ez az ő *első* véleménye. De már ugyanezen második cikkében elismeri és kétszer kijelenti,¹ hogy a *Csigla* nevezet az avarok gyepűinek, illetőleg a gyepűkkel kerített területnek a neve volt; továbbá már előbb azt állította, hogy a székelyeknek magyarországi lakhelye tényleg a Csigla-mező volt.² Már pedig ha ő szerinte mind a két állítás igaz, ezzel természetesen azt is elismerte, hogy a székelyek csakugyan avar eredetűek. Mert hiszen ha a *székelység* volt az a nép, mely a *Csigla*-mezőn lakott, a *Csigla*-mező pedig az *avaroknak* azt a földét jelenti, melyet gyepűjükkel kerítették be: mi következik ebből? A harmadik cikkében igazat is ad nekem, meg nem is, a mennyiben úgy vélekedik, hogy a nyugoti székelyek egész határozottan a Pannoniában talált *avarok* utódai, ellenben a keleti, vagyis erdélyi székelyek — ha török-szakad is! — még mindig a *kozár-kabarok* ivadékai. Lám, mire képes az ember! Sebestyén inkább kész ahhoz a vakmerő megoldáshoz folyamodni, hogy *két, egészen különböző eredetű székely nép* van, csak azért, hogy másnak igaza ne legyen! No de az vigasztal, hogy legvégül mégis igazat ad nekem, persze csak úgy „szűr alatt“. Ugyanis a harmadik cikkét ezekkel a szavakkal végzi: „A keleti székelység hajdan a bujdosó Csaba királyfi népe volt. Ez pedig azt teszi, hogy a *keleti és nyugati székelység* a pannoniai romlás előtt *egymásnak édes testvére* volt. Ha ez valamikor történelmileg igazolható lesz, akkor *az derül ki, hogy a mai erdélyi székelység ép úgy avar volt, mint a dunántúli*“. Tehát megengedi a valószínűségét, föltételezi a bebizonyíthatóságát annak, hogy az erdélyi székelyek is avar eredetűek. *Ez* az utolsó nyilatkozata Sebestyén Gyulának. Én pedig nyugodtan teszem le a tollat, mert megértettem, hogy tulajdonképpen ő is belátta azt, hogy a székelyek — az én bizonyítékaim alapján — csakugyan az itt talált avarok utódai, csak hogy ezt, mivel a kabar eredetűség mellett már előbb nagyon kitette magát, nyíltan bevallani nem akarja. Értem a nehéz helyzetét s átlátom, hogy ilyen körülmények között másként nem tehet.

¹ Ethnographia IX. k. 421. és 424. lapokon.

² A székelyek neve és eredete 97. lapján.